

STRATEGIILE GEOPOLITICE RUSEȘTI ÎN CONTEXTUL ASCENSIUNII POLITICE A LUI V. PUTIN

Oleg CASIADI,

*doctor în filozofie, conferențiar universitar,
al Catedrei „Drept polițienesc și științe socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,*

Valeriu HARABARA,

*lector superior al Catedrei „Drept polițienesc și științe socioumane”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand*

Summary

The European continent remains an area of global in stability due to the new region a circumstances created after the collapse of the USSR.

Currently, we are witnessing the intensification of revanchist tandre visionist policy promoted by the Russian Federation which directly influences regional policy and reflects the geopolitical status of Moldova.

We consider that after the collapse of the USSR, Russia is in to a dilemma: to be part of Europe or an Eurasian structure. Russia is creating an area of vital interest, known as the phrase „near abroad”. To dominate the area, several tools are used like political, economic, military or demagogic.

Analyzing the contemporary geopolitical realities, there are certain aspects of their impact on Moldova, which has direct border with Ukraine. As a result, Republic of Moldova has to express its position in the light of its national interests such as territorial integrity, internal stability and economic development. And to achieve the goals of that, the only option is moving towards EU.

In concluding this article, we put the same question which researcher Therry Walton had put:

Should we be afraid of Putin’s Russia?

Following we shouldn’t be afraid of the policy of V. Putin because those actions stake psychological intimidation, as a result, Russia’s blocking actions depend on the firmness and wisdom of the European leaders.

History teaches us that cessions to Germany made by European leaders at the conference in Munich in 1938 led to the outbreak of the Second World War, therefore we should not repeat the same mist take sat the beginning of the XXI century.

Începutul secolului al XXI- lea s-a evidențiat printr-o accentuare a contradicțiilor geopolitice dintre Marile Puteri. Continentul european rămâne o zonă de instabilitate mondială determinată de noua conjunctură regională creată după destrămarea URSS. Actualmente, asistăm la intensificarea politicii revanșarde și revizioniste promovate de Federația Rusă care influențează în mod direct politica regională, răsfrângându-se și asupra statutului geopolitic al Republicii Moldova. Realitățile geopolitice europene au servit ca subiect de cercetare în literatura de specialitate

contemporană. Printre investigațiile recente, le menționăm pe cele semnate de Vladimir Baranovscky¹, Stanislav Secrieru², Paul Claval³, Aleksandr G. Dughin⁴, Oleg Serebrian⁵ etc.

Este de menționat că bazele ideologice ale gândirii geopolitice ruse au o tradiție seculară. Acest subiect este abordat de cercetătorul O. Serebrian, care trasează trei doctrine geopolitice promovate de Rusia în ultimele secole: panslavismul, eurasianismul, internaționalismul. Constatăm prezența acestor ideologii în doctrinele contemporane ale Federației Ruse.

Panslavismul își are originea în mișcările de emancipare a popoarelor slave, aflate sub stăpânirea unor imperii, mizându-se pe edificarea unui stat panslav. Ideea panslavistă a fost preluată de Imperiul Rus în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, obiectivul fiind însă altul, determinat de extinderea stăpânirii rusești, prin specularea sentimentelor naționale ale popoarelor slave. Un exemplu al continuității ideii panslaviste îl găsim în lucrarea lui Nicolae Danilevski „Rusia și Europa” scrisă în secolul al XIX-lea. Autorul sublinia că scopul Rusiei ar trebui să fie unirea întregului neam slav prin crearea unei uniunii - panslave. De asemenea, Danilevski promovează teoria ciocnirii civilizațiilor, evidențiind confruntarea între lumea greco - slavă (ortodoxă) și cea romano - germană (catolico - protestantă). Regăsim această nouă abordare în societatea contemporană a Federației Ruse, evidențiindu-se confruntarea între tradițiile conservative ortodoxe în spațiul slav cu cele liberal - protestante în societatea occidentală.

Cât privește doctrina eurasianistă, menționăm cercetările întreprinse de Viorica Țăcu, care urmărește evoluția acestei doctrine de la origini până în prezent. Primele manifestări teoretice ale eurasianismului se conturează la începutul secolului al XX-lea, prin lucrările lui Nicolai Trubețkoi, geograful Piotr Savițki și istoricul Gheorghe Vernadski. Autorii afirmă că „Rusia nu este nici Europa, nici Asia. Rusia este Eurasia, astfel fiind contracarate reprezentările geopolitice care fac distincție între Rusia europeană și Rusia asiatică”⁶. În această ordine de idei, menționăm conceptul lui P.N. Savițki, care definea Rusia ca un areal de tranziție de la Europa la Asia, un spațiu de întrepătrundere a civilizației orientale cu

¹ Baranovsky Vladimir, „Russia: A Part of Europe or Apart from Europe”. In *International Affairs*, Volume 76, Issue 3, pages 443 – 458, July 2000.

² Secrieru Stanislav, *Iluzia integrării eurasiatice*, Policy Brief CRPE, 2013.

³ Claval Paul, *Geopolitică și geostrategie*, București, 2001.

⁴ Dughin Aleksandr, *Bazele geopoliticii*, Vol I, *Viitorul geopolitic al Rusiei*, București, 2011.

⁵ Serebrian Oleg, *Rusia la răspântie. Geoistorie, geocultură, geopolitică*, Chișinău, 2014.

⁶ Țăcu Viorica, „Neo – eurasianismul: între teorie și finalități politice”. În: *Revista de istorie și politică*, anul VI, nr.1(11), 2013, p. 156

cea occidentală. Prin prisma acestei doctrine, se argumentează spiritul determinismului geografic în procesul de expansiune teritorială a Rusiei spre vest, menționându-se că Rusia este determinată de factori istorico-culturali și geografici favorabili edificării unui imperiu eurasiatic⁷. Anume acest curent reînvie sub o nouă formă în perioada contemporană. Promotorul neoeuroasinismului este cercetătorul A. Dughin, care înaintea concepția neosovietismului. Concepția sa este prezentată în lucrarea „Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei”, unde promovează conceptul renașterii Imperiului Rus, susținând politica expansionistă neoimperială. Aceste tendințe sunt traduse în viață de președintele Federației Ruse, Vladimir Putin. Ca argument ne servește discursul lui V. Putin din octombrie 2000 la Astana, unde sublinia importanța ideilor eurasiatice și consacra eurasianismul ca o doctrină neoficială al Moscovei. În momentul de față, ideea respectivă se materializează prin încercarea creării Uniunii Eurasiatice. Conform acestui proiect geopolitic, uniunea respectivă ar reuni în mare parte fostele republici sovietice sub protectoratul Moscovei, având la bază noi valori politice și economice. Nucleul proiectului se consideră a fi Uniunea Vamală Rusia - Belarus - Kazahstan.

Internaționalismul în literatura de specialitate are mai multe abordări, de multe ori el nu este considerat ca o idee geopolitică. Această doctrină s-a născut și a evoluat în perioada sovietică. Internaționalismul sovietic prezenta, de fapt, o simbioză între șovinismul velicorus și ideologia comunistă. Însă este de menționat că, pe de o parte, doctrina declara egalitatea între popoare, iar pe de altă parte stabilea o ierarhie a popoarelor sovietice, pe prim - plan situându-se conceptul velicorus⁸. Deși internaționalismul sovietic s-a sfârșit odată cu destrămarea URSS, consecințele acestuia le resimțim până în zilele noastre, lăsându-se amprenta asupra mentalității populației și schimbând structura etnică în mai multe regiuni ale fostei uniuni. Un impact colosal l-au constituit acțiunile agresive din perioada stalinistă, când popoare întregi erau asociate cu adversarul. Ca rezultat, începe politica sovietică de deportări, în urma cărora popoare întregi din URSS, printre care tătarii din Crimeea, kalmâcii, cecenii, ingușii, au fost deportați pentru a fi asimilați sub aspect etno cultural. Anume aceste realități au determinat constituirea unor factori de tensiuni interetnice, care s-au accentuat îndeosebi după destrămarea URSS prin mai multe conflicte locale, cum este cazul armeano - azer sau osetino - inguș.

Analizând în ansamblu aceste doctrine, înțelegem de ce Ucraina

⁷ Țăcu Viorica, „Geopolitica rusă: paradigme tradiționale și provocările contemporane”. În: *Revista de istorie și politică*, anul III, nr.1-2, 2010, p. 204.

⁸ Serebrian Oleg, *op. cit.*, p. 48.

și Belarusia au devenit primordiale în politica externă a Federației Ruse. Pierderea Ucrainei de sub control ar prezenta o pierdere geopolitică. Doar cu Ucraina Federația Rusă ar putea deveni un imperiu eurasiatic, în care Rusia i-ar domina pe nonslavi din sudul și sud-estul spațiului exsovietic. Problemele demografice din Federația Rusă determinate de rata natalității în scădere și explozia demografică din Asia Centrală ar determina faptul că orice etnitate eurasiatică bazată doar pe puterea Rusiei fără Ucraina ar deveni inevitabil mai puțin europeană și mai mult asiatică⁹.

Din cele expuse mai sus, considerăm că după destrămarea URSS, Rusia se află într-o dilemă: să fie parte a Europei sau o structură eurasiatică. Alegerea pe care a făcut-o o prezintă ca pe un stat ce nu se include cu adevărat nici în Europa și nici în Asia, înglobând în multiplele sale probleme sociale, economice și politice. Iar pretenția poziției de stat asediat a dus la crearea unor relații ostile cu vecinii săi. În acest context, Rusia își creează o zonă de interes vital, cunoscută sub sintagma „vecinătate apropiată”. Pentru a domina zona respectivă, sunt utilizate mai multe instrumente de ordin politic, economic, demagogic sau militar. Instrumentul politico-economic presupune utilizarea resurselor energetice, de exemplu, în urma revoluției portocalii ucrainene din anul 2005 au început presiuni politice față de noua guvernare prin majorarea prețului la gazul natural. În această ordine de idei, menționăm și utilizarea embargoului față de anumite produse din statele ce și-au manifestat simpatiile prowestice, realități de care a suferit și Republica Moldova. În 2006, se interzic importurile vinurilor moldovenești, aceeași politică o constatăm și în 2014.

Instrumentele demagogice constau în amplificarea artificială a anumitor probleme de ordin religios, cultural, lingvistic în statele din zonele de interes ale Federației Ruse. De exemplu, utilizarea problemei lingvistice pe teritoriul ucrainean, prin anumite acțiuni ce urmau a apăra circulația limbii ruse în această zonă. Fapt ce va diviza societatea ucraineană în cei ce vorbesc rusește și cei ce vorbesc ucraineană. În acest context, ne referim și la manipularea cu comunitățile minoritare ruse din aceste zone, stimulându-i spre o confruntare cu autoritățile centrale sub deviza apărării autonomiei culturale.

A treia pârghie este de ordin militar. În mod vădit, acest instrument a fost utilizat de liderul rus Vladimir Putin. De exemplu, în august 2008 are loc intervenția militară deschisă în Osetia de Sud, iar în martie 2014, prin utilizarea instituțiilor militare, are loc anexarea Crimeii la Rusia. În cadrul acestei politici se încadrează și menținerea ilegală a trupelor sale militare pe teritoriul altui stat, cum ar fi cazul Transnistriei, retrage-

⁹ Bordian A., „Geopolitica Rusiei de la Est la Vest”. În: *Revista de politică, cultură și spiritualitate „Axa”*, nr.2, 2010, p. 8-10.

rea trupelor ruse din această regiune fiind tergiversate de autoritățile de la Moscova.

Un instrument geopolitic utilizat de Federația Rusă este ortodoxia. Această realitate este abordată de S. Șevcenko în articolul „Ortodoxia rusă ca factor geopolitic”, în care sunt descrise acțiunile bisericii ruse în afara hotarelor sale¹⁰. Este de menționat că implicarea ortodoxiei ruse în politică cunoaște următoarele aspecte:

- susținerea politicii externe a Federației Ruse. Cel mai elocvent exemplu este atitudinea bisericii ruse față de conflictul din Ucraina. În martie 2014, protoiereul V. Ceaplin cerea ucrainenilor să nu se împotrivească „misiunii pacificatoare” a militarilor ruși în Crimeea;

- crearea unui suport politic pentru Federația Rusă din partea populației ortodoxe subordonate patriarhiei ruse. Același fenomen se constată în Ucraina, Belarus și Republica Moldova;

- susținerea elitei politice ruse. Acest fapt s-a conturat foarte bine în timpul guvernării lui Vladimir Putin. De exemplu, în februarie 2012, în timpul campaniei prezidențiale, patriarhul Chiril a afirmat în public că cei 12 ani a conducerii lui Putin reprezintă „un dar de la Dumnezeu”¹¹.

Politica Rusiei în spațiul postsovietic nu a avut întotdeauna un aspect coerent. Tendințele sale de integrare regională sau intensificat în funcție de doi factori: tendința anumitor state de a se îndepărta de Moscova și de a reduce dependența economică față de ea, prin apropierea de structurile europene; interesul anumitor state sau organizații față de teritoriile respective¹². Anume în aceste condiții Federația Rusă pune în funcțiune instrumentele sus - menționate.

Pentru a înțelege mai bine esența regimului politic de la Moscova, vom analiza poziția autorităților ruse în conflictul din Ucraina și circumstanțele anexării Crimeii. În urma schimbării regimului politic de la Kiev din februarie 2014, are loc o intervenție directă a unor forțe neidentificate, preluând controlul unor centre politice din regiunea Crimeea. La 28 februarie Consiliul Suprem al regiunii autonome Crimeea a votat dizolvarea guvernului regional și a inițiat organizarea unui referendum referitor la autonomia lărgită a republicii. Pe data de 11 martie Consiliul Suprem declară independența Republicii Autonome Crimeea față de Ucraina, iar pe data de 16 martie, este organizat un referendum privind independența și aderarea la Federația Rusă. În următoarea zi, parlamentul Crimeii a solicitat alipirea la Federația Rusă. Ca răspuns, pe data de 17 martie, președintele Vladimir Putin emite un decret de

¹⁰ Serebrian Oleg, *op. cit.*, p.59

¹¹ Arutunian A., *Țarul Putin. Din interiorul cultului puterii din Rusia*, București, 2012, p. 282.

¹² Coadă L., „Supraveghind vecinătatea: politica Kremlinului față de Moldova și Georgia”. În: *Revista de istorie și politică*, anul VI, nr.1, anul 2013, p. 145.

recunoaștere a republicii Crimeea ca stat suveran și independent. Astfel, la 18 martie este semnat tratatul de anexare, iar pe 21 martie Putin semnează legile care admit formal Republica Crimeea și orașul Sevastopol în componența Rusiei. Am prezentat această scurtă cronologie ca să demonstrăm că în decurs de o lună de zile Federația Rusă reușește să ocupe teritoriul Crimeii.

Cât privește argumentele înaintate de diplomația rusă față de acțiunile sale, acestea sunt următoarele:

- controlul istoric exercitat asupra regiunii;
- dreptul popoarelor la autodeterminare;
- precedentul Kosovo¹³.

La aceasta adăugăm și poziția enunțată de Vladimir Putin, care a declarat „Reîntoarcerea Crimeii în componența Rusiei se datorează atașamentului și sentimentului de responsabilitate față de locuitorii peninsulei, care nu puteau fi lăsați în voia sorții sub jugul naționaliștilor”¹⁴.

Toate aceste argumente sunt criticate de instituțiile diplomatice internaționale, demonstrând-se că nu au nici un temei. Vom prezenta în continuare declarațiile consilierului prezidențial al lui Traian Băsescu, Iulian Chifu, care a subliniat că noua strategie a politicii externe a Federației Ruse are ca scop reunificarea spațiului post-sovietic, iar prin acțiunile sale Federația Rusă a încălcat mai multe norme ale dreptului internațional. Este pus sub semnul întrebării acordul de la Helsinki din 1975, Carta pentru o nouă Europă, inclusiv toate angajamentele semnate în urma relațiilor NATO – Rusia (Roma 1997, Praga 2002). Autorul menționează că au fost încălcate un șir de principii consfințite în documentele amintite, printre care: respectarea suveranității; respectarea integrității teritoriale; respectarea independenței statelor din regiunea Eurasiatică; nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța; soluționarea prin dialog a întelegerilor etc¹⁵.

Strategia anexării Crimeii la Federația Rusă a fost pregătită din timp, fiind utilizate un nou complex de strategii de ordin politico - militar - ideologic care au căpătat în literatura de specialitate denumirea de „război hibrid”. Termenul respectiv este interpretat în mod diferit, însă, analizând realitățile din Ucraina, punctăm următoarele elemente definitorii:

Crearea unei rețele de spionaj în zonele de interes ale Federației Ruse. Funcționarea acestui instrument a fost dată la iveală de investigații jurnalistice ale postului de televiziune ucrainean „Inter” care a demon-

¹³ Pachiu L., Dudău R., *Criza din Ucraina: o analiză din perspectivă regimului de securitate energetic în bazinul Mării Negre*. www.pachiu.com.

¹⁴ Mischevca I., *Crimeea un an de anexare*. www.adevarul.ro.

¹⁵ Chifu I., *Noua strategie de politică externă a Rusiei este reunificarea spațiului exsovietic*. <http://jurnalul.ro/stiri/politica/consilierul-prezidential-iulian-chifu>.

strat trădarea de patrie a mai multor oficiali ucraineni, inclusiv ofițeri din armata ucraineană racolați de serviciile secrete ruse.

Utilizarea mass - mediei de propagandă, pe care o împărțim convențional în două grupe: posturile de televiziune care emit în spațiul exsovietic și posturile fondate pentru emiterea în spațiul occidental de exemplu: Rusia Today sau Sputnik.

Încercarea de a crea o susținere politică din partea unor forțe politice marginale din Occident. De exemplu, cooperarea cu extrema dreaptă, Frontul Național (Franța) sau Liga Nordului (Italia).

Difuzarea informațiilor false, cultivarea unor diverse teorii ale conspirației, distrugerea publică a adversarilor prin materiale compromițătoare, crearea unor false partide de opoziție sau false ONG-uri independente. Aceste acțiuni duc în ultima instanță, la lichidarea absolută a opoziției interne față de politica externă a statului.

Utilizarea resurselor militare, cum este cazul „omuleților verzi”, care reprezintă trupe militare fără însemne distinctive. În acest context, se utilizează pe larg mercenarii. Ca argument ne servesc prizonierii capturați de trupele guvernamentale ucrainene. Aspectul multiethnic al acestor mercenari care provin din spațiul ex sovietic, inclusiv din Balcani (îndeosebi sârbi), precum și reprezentanți ai unor state europene, poate fi explicat prin propaganda ideologică răspândită în acest spațiu.

Situația din Crimeea o putem prezenta în baza declarației președintelui belarus, Aleksandr Lucașenko: „Astăzi Crimeea face parte din Federația Rusă, indiferent dacă recunoaștem acest lucru sau nu, starea de fapt nu se va schimba. Dacă Crimeea va fi recunoscută ca o regiune a Federației Ruse nu prea contează”¹⁶. De aici tragem concluzia că politica Rusiei în dilema dintre dreptul internațional și politica de putere a utilizat-o pe cea din urmă.

Analizând realitățile geopolitice contemporane, vom emite și anumite aspecte privind impactul acestora asupra Republicii Moldova, ce are hotar direct cu Ucraina. Subiectul respectiv a fost abordat în mai multe articole și studii atât de cercetători din străinătate, cât și din Republica Moldova, printre care putem enumera lucrări semnate de O. Șofransky, V. Juc, O. Serebrian¹⁷, V. Saca, V. Cibotaru etc.¹⁸. Problema este abordată în mod diferit. De exemplu, O. Șofransky abordează problema situației geopolitice a Moldovei în termeni geo- economici, evidențiind dependența de resursele energetice rusești. Victor Juc menționează că sub aspect geopolitic R. Moldova are o situație complexă, aflându-se la

¹⁶ Pachiu L., Dudău R., *Criza din Ucraina: o analiză din perspectiva regimului de securitate energetic în bazinul Mării Negre*. www.pachiu.com.

¹⁷ Serebrian Oleg, „Geopolitica regiunii Mării Negre. O miză pentru Rusia și UE”. În: *Revista de istorie și politică*, Chișinău, 2008, nr.1, p. 235- 241.

¹⁸ Cibotaru V., *Republica Moldova și comunitatea internațională*, Chișinău, 2001.

frontiera geopolitică a două centre de putere, anume Federația Rusă și Uniunea Europeană. Ca urmare, R. Moldova urmează să-și exprime poziția prin prisma intereselor sale naționale, cum ar fi integritatea teritorială, stabilitatea internă și dezvoltarea economică. Iar pentru a atinge la țelurile respective, singura opțiune este orientarea către UE¹⁹.

Politologul V. Saca analizează locul geopolitic al Republicii Moldova prin două viziuni: prin cea a optimiștilor, care văd R. Moldova ca pe o punte de legătură între Est și Vest. Viziunea a doua este cea a pesimiștilor, care tratează R. Moldova ca un stat fără perspectivă, fiind constrânsă de „jocul Marilor Puteri”²⁰.

Generalul I. Costaș ex-ministru al Apărării din Republica Moldova, în interviul agenției de știri UNIMEDIA, prezenta în plan comparativ evenimentele de azi din Ucraina și cele din Republica Moldova din anul 1992, evidențiind multiple similitudini. Se atrage atenția asupra pericolului reactualizării problemei transnistrene, prin promovarea de autoritățile ruse a proiectului Novorosiei, al cărei hotar urmează să ajungă la Nistru. Din cauza instabilității interne din Republica Moldova, posibilitatea lărgirii hotarului acestui proiect până la Prut devine o realitate²¹.

În încheierea acestui articol, ne punem aceeași întrebare pe care a pus-o și cercetătorul Therry Walton: Să ne fie frică de Rusia lui Putin? Urmează să nu ne fie frică de politica promovată de V. Putin din cauza că acțiunile respective au ca miză psihologică intimidarea, ca urmare, oprirea acțiunilor Rusiei depinde de fermitatea și înțelepciunea liderilor europeni. Istoria ne învață că cedările față de Germania făcute de liderii europeni la Conferința de la Munchen din anul 1938 a dus la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial, prin urmare nu trebuie să repetăm aceleași greșeli la începutul secolului al XXI-lea.

¹⁹ Juc V., Ungureanu V., „Republica Moldova în contextul realităților geopolitice contemporane: avantaje și constrângeri”. În: *Studii internaționale. Viziuni din Moldova*. Chișinău, 2008, p.29.

²⁰ Saca V., Ciobanu V., „Republica Moldova între civilizația estică și cea vestică în contextul intereselor geopolitice”. În: *Moldoscopia*, nr.3, 2007, p.107.

²¹ www.unimedia.info/.../alb-negru/.